

— VUILE LAKENS —

Anaïs Van Ertvelde &
Heleen Debruyne

VUILE LAKENS

*Een hedendaagse visie
op seksualiteit*

2017 De Bezige Bij Amsterdam

Copyright © 2017 Anaïs Van Ertvelde en Heleen Debruyne

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Tekeningen omslag en binnenwerk Brecht Evens

Foto auteurs Carmen De Vos

Vormgeving binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 90 234 7380 0

NUR 320

debezigbij.nl

INHOUD

Inleiding	7
Seksuele voorlichting	15
Anatomische kennis	40
Schaamte	87
Vrouwelijk verlangen	110
Maagden	125
Fluiditeit	147
Anaal	167
Monogamie	181
Schoonheid	203
Porno	228
Consent en grenzen	243
Termen	265
Bronnen	271
Dank	285

INLEIDING

‘Een seksboek? Waarom?’

Die vraag krijgen we vaak naar ons hoofd geslingerd. Want wat zou er in godsnaam nog over seks gezegd moeten worden? We zijn sinds de seksuele revolutie toch bevrijd? Is seks niet al overal? Tips voor betere orgasmes in vrouwenbladen, gênante menstruatieverhalen op vluchtige nieuwssites, strakke halfnaakte lijven op sociale media, gestileerde vrijpartijen in films, glanzende lichamen op reclameborden, frenetiek beukende lichamen op pornosites, ernstig knikkende seksuologen in talkshows, keurige berichten op de wetenschapspagina’s van kranten – is er niet juist een overdosis aan seks? Toch overstijgt die overvloed aan seksueel getinte beelden en tekst zelden de clichés. In gesprekken onder vrienden raken we niet verder dan stoer gebral of verlegen gepruttel. Ouders en lera-

ren spelen elkaar de hete aardappel door als het om degelijke seksuele voorlichting gaat. Seks in psychiatrische instellingen of bejaardentehuizen, seksuele dienstverlening voor mensen met een handicap, we worden er liever niet mee geconfronteerd. Kranten koppen gretig over alweer een nieuw onderzoek naar seks, maar kijken niet naar het grotere plaatje. We volgen en masse de seksescapades van de deelnemers aan *Temptation Island*, grinnikend, minachtend. De seksuele scenario's die we voortdurend te horen en te zien krijgen zijn beperkt, en zijn meestal variaties op hetzelfde thema.

We missen gedegen analyses over hoe we ons in bed gedragen en hoe we naar onze lijven kijken.

Zo'n analyse is nog steeds nodig. De seksuele revolutie en de naweeën daarvan hebben ons bevrijd van de dwingende verplichting om braaf te trouwen en seks binnen de grenzen van het huwelijk te houden, zeker. Homoseksualiteit is in de twintigste eeuw geschrapt uit het Strafwetboek en uit de *DSM*, de handleiding voor psychiatrische stoornissen. **Transgenders*** hoeven niet meer stiekem naar klinieken in Marokko om zich een nieuw geslachtsdeel te laten aanmeten. Denkers en opiniemakers roepen dit soort seksuele vrijheden luidkeels uit tot kernwaarden van het Westen – maar hoe vrij zijn we echt? En zijn we allemaal even vrij?

Al toen de seksuele revolutie nog aan de gang was, waren er stemmen die zich zorgen maakten over hoe die zogenaamde bevrijding uitpakte. Zo schreef Ellen Willis in 1973 bijvoorbeeld dat vooral mannen hun voordeel deden bij het verslappen van de strenge zeden van weleer. Voor de seksuele revolutie keken de pastoor en de goegemeente streng toe, vooral op de kuisheid van de vrouw. Het was lastig om aan je

* De vetgedrukte woorden worden toegelicht in de lijst met termen op pp. 265-270.

trekken te komen, als je niet naar de hoeren wilde of meteen in een huwelijk wilde belanden. Toen we daarvan verlost waren, mochten we seks hebben zoveel we wilden, hoe we wilden. Maar die vrijheid gold in de praktijk, schreef ze, vooral voor mannen. De nieuwe bevrijde mens had de oude seksistische rollenpatronen nog niet van zich af geschud. De bevrijde vrouw was in de eerste plaats vrij om beschikbaar te zijn, voor mannen. Ze moest zich mooi maken, voor de mannen. Ze slikte de pil, zodat mannen geen risico liepen. Wie daar om wat voor reden dan ook geen zin in had, was een ouderwetse trut.

Doordat seks meer in de openbaarheid kwam, zag de markt zijn kans schoon zich ermee te bemoeien. Veelzeggend in dezen is de geschiedenis van het tijdschrift *Cosmopolitan*, tot op vandaag een blauwdruk voor zowat alle vrouwenbladen. Dat blad, aanvankelijk een keurig literair magazine, werd vanaf 1965 geleid door Helen Gurley Brown. Zij knalde in 1962 de boekenmarkt binnen met *Sex and the Single Girl*, gebaseerd op haar vroegere capriolen als vrijgezelle vrouw. In dat boek spoort ze vrouwen aan om een onafhankelijk leven te leiden: zoek geen kostwinner maar maak zelf carrière; slaap met mannen – al dan niet getrouwd – gewoon voor het plezier. Drommen alleenstaande vrouwen kochten het boek en putten er troost uit: ze waren plots geen treurige, berooide oude vrijsters meer, maar jolige ‘single girls’.

Gurley Browns *Cosmopolitan* heeft de seksuele revolutie waarschijnlijk meer gevormd dan de feministen. Vrouwen uit de werkende klasse verdiepten zich niet in het opruiende *The Feminine Mystique*, waarin Betty Friedan blootlegde hoe onbehaaglijk vrouwen zich onbewust voelden bij de hun opgelegde rol van echtgenote, moeder en huisvrouw. Ze verdiepten zich ook niet in de anatomie van elkaars vagina's, zoals hoogopgeleide feministen deden in hun bewustwordingsgroepen. Wel

kochten ze en masse tijdschriften die hun op het hart drukten dat ze vrijelijk mochten neuken. Maar om neukbaar te worden, schreef Gurley Brown, moest je eerst verdwaalde haren netjes verwijderen, het goede ondergoed kopen, je in flatteuze kleren wurmen en make-up smeren. Met je naar mannenwens geknede uiterlijk kon je, zei ze, je veroveringen naar je leuke vrijgezellenflatje lokken om ze aldaar precies de juiste cocktails te serveren. Eenmaal in je bed moest je weten hoe je je lijf tijdens het vrijen moest kronkelen om de man naar meer te doen smeken.

Bevrijde vrouwen moesten zich kortom nog steeds in de mal van de mannelijke begeerte persen – en om daarin te slagen kochten ze zich suf aan zaken die beloofden hen mooier te maken. Ondertussen zijn we bijna een halve eeuw verder, en ruikt de markt steeds vaker de onzekerheid van mannen. Mannen, homo maar ook hetero, die zich voor of na een scheiding goed in de markt willen zetten om seks of een partner te vinden. Ook het perfecte mannelijke lichaam wordt geëta-leerd als iets om naar te streven, ook mannen moeten zich verzorgen om begeerlijk te zijn, en daar de juiste producten voor aanschaffen. De laatste jaren gaan er ook steeds meer man-nenstemmen op die in deze bevrijde wereld worstelen met de vraag hoe ze hun mannelijkheid en seksualiteit nog moeten invullen.

Wie zich een paar vragen stelt, moet algauw vaststellen dat we minder bevrijd zijn dan we zo graag zouden willen. Onze zoge-naamde vrijheden hebben juist nieuwe normen en verplichtin-gen met zich meegebracht. En soms zijn ze slechts een uiterst dun laagje vernis over aloude angsten en vooroordelen. In dit boek proberen we de illusie van seksuele vrijheid te ontmaske-ren, door verder te kijken dan de doorsnee verhalen en berich-ten over seks.

Willen jullie dan werkelijk alles blootleggen? Erotiek zit toch in het onuitgesprokene? Dat vragen bezorgde mannen ons vaak, bang dat we heel hun verlangen dood zullen slaan met al te plastische details. Dat is allerminst de bedoeling: we kunnen onze lezers geruststellen; de aantrekkingskracht van het omfloerste is ons niet onbekend. Maar je kunt je wel de vraag stellen wat omfloerst wordt, en door wie. En wie daar beter van wordt.

Seks is nooit zomaar seks. Lijven zijn nooit zomaar lijven. Wat we verlangen en waarom stroomt niet rechtstreeks uit een zuivere kern. Verlangen wordt gekneet door een ingewikkeld kluwen van maatschappelijke normen, echo's van onze opvoeding, geïnternaliseerde schaamte, culturele clichés, machtsdynamieken, historische erfenissen, genen, evolutionaire mechanismes en biologie.

Verlangen is dus geen allerindividueelste expressie van een allerindividueelste drang, maar een samenspel van al die invloeden.

Wat wij, aarzelend, proberen, is die invloeden blootleggen. We willen laten zien hoe sommige discoursen over seks de overhand hebben gekregen en mede de norm hebben vormgegeven. Hoe vormen van verlangen die daar niet aan beantwoorden in de verdrukking zijn geraakt, of zich juist ontworsteld hebben aan dwingende normen. We laten dingen zien die elders vaak onzichtbaar blijven. We onderzoeken waar onze basiskennis over seks vandaan komt en wie die reproduceert.

We stellen ons vooral veel vragen. Het perfecte lichaam, wat is dat eigenlijk? En waarom denken we daar gelukkig van te worden? Waarom weten we nog weinig over de clitoris en hoe groot en vertakt die is? Waarom gruwelen we nog steeds van menstruatiebloed? Willen vrouwen echt minder vaak casual seks dan mannen? Hoe leven victoriaanse denkbeelden over maagdelijkheid vandaag nog door? Waar dient de voor-

huid voor en waarom willen sommigen dat ding afsnijden? Wanneer is het woord ‘biseksualiteit’ in zwang geraakt en wat betekent het eigenlijk? Waarom gaan evolutiebiologen liever op zoek naar het verschil in verlangen tussen mannen en vrouwen, in plaats van naar de gelijkenissen? Was de seksuele revolutie nu echt vooral een bevrijding voor mannen? Waar blijft die anticonceptie voor mannen dan? Kun je feminist zijn en van porno houden?

Die erg uiteenlopende vragen stellen we ons vanuit onze eigen ervaringen – we geloven namelijk dat je je ik niet kunt wegfilteren wanneer je over seks en lichaam nadenkt. Dat hoeft ook niet. We laten onze ikken expliciet aan het woord, zodat duidelijk is waar onze vragen en obsessies vandaan komen. We schrijven dit boek dan ook ongegeneerd in de eerste persoon. Zoals Anja Meulenbelt het in 1975 al opmerkte: ‘De reden waarom ik een boek wil schrijven: een bezwering van mijn twijfels die steeds weer opkomen, angst voor de rottige bijverschijnselen van het gepubliceerd worden, een publieke vrouw zijn. Angst om voor ekshibitionisties te worden uitgemaakt.’ Laat ons dan maar exhibitionistisch zijn.

We willen onze vragen en twijfels, onze zoektocht naar antwoorden delen. De Poolse schrijfster Zofia Nałkowska schreef in 1932 dat een rationele, intellectuele benadering van erotiek aangemoedigd moet worden. ‘Erotiek is geen zaak van het individu,’ merkte ze op – met erotiek bedoelde ze seks en lichamelijkheid. Erotiek heeft zijn weerslag op alle andere aspecten van het menselijk leven en het is niet mogelijk het daarvan af te schermen, in naam van de moraal of van de discretie. Het mag niet genegeerd worden uit kuisheid, of helemaal overgelaten worden aan de wetenschap die enkel de biologische dimensie bestudeert. We vrezen dat Nałkowska niet tevreden zou zijn met veel van de teksten en films die

over seks en lichamelijkheid geproduceerd worden, 85 jaar na haar bedenkingen.

Wij duiken in stapels geproduceerde teksten over seks, we kijken naar de geschiedenis, wagen ons aan culturele analyses, lezen het werk van filosofen, psychologen, seksuologen en evolutiebiologen, en spreken, als we het zelf niet meer weten, met deskundigen. Het antwoord op onze vragen is zelden eenduidig. We moeten je dus teleurstellen: dit is geen boek vol heldere antwoorden en handige tips om je seksleven of lichaamsbeeld te verbeteren. We geloven niet dat er één goede manier is om te vrijen en om met ons lichaam om te gaan.

Wel geloven we dat weten hoe verlangens gevormd worden, doet beseffen dat ze beïnvloedbaar zijn – en dat je kunt kiezen welke plek ze krijgen in je leven, welke betekenis je er graag aan geeft, en hoe je ermee omgaat. Op deze manier zijn je gewoontes tot op zekere hoogte veranderlijk, net als de bredere context waarbinnen ze ontstaan. Dat geeft ruimte om ze ook zo te benaderen, en niet als een onontkoombaar lot. Dat doen we door de verborgen dingen die onze bedgewoontes gevormd hebben, zichtbaar te maken. Zo laten we dus zien dat seks nooit zomaar seks is: de slaapkamer is geen van de wereld geïsoleerd eiland, de lusten in onze onderbuik begrijpen we niet in een tijdloos vacuüm.

———— Anais en Heleen ————

SEKSUELE VOORLICHTING

Slideshows van uitvergrote, geïnfecteerde geslachtsorganen, eindeloos durende filmpjes van pijnlijke bevallingen en condooms die we over het achtereind van een bezemsteel moesten trekken. Hakkellende leraren biologie die alle voorbehoedsmiddelen behalve de pil en het mannencondoom als hopeloos passé beschreven. Als **consent** al aan bod kwam, werd het onhandig vertaald: meisjes, je mag alleen seks hebben met een jongen die van je houdt en met wie je al een hele tijd in een relatie zit. Alleen daar ben je veilig en word je gerespecteerd. Niets van alles wat ons werd aangeleerd maakte ons wegwijs of weerbaar in seksualiteit. In een zeldzame poging om het over **lhbt**-thema's te hebben, stopte een overijverige godsdienstleraar *Boys don't cry* in de videospeler. Het waargebeurde verhaal van **trans**man Brandon Teena, die in het troosteloze Nebraska verkracht en

vermoord wordt, werd verder niet gekaderd en liet heel de klas veertienjarigen bevend achter. Ziedaar onze seksuele voorlichting op school, in de late jaren negentig en vroege jaren nul. Wat moesten wij, hitsige pubers, anders dan aanwijzingen bijeensprokkelen in boeken en films?

De tienerjaren van Heleen kenmerkten zich op seksueel vlak door niet-aflatende droogte:

Ik kon niet wachten tot ik seks zou hebben, maar lag niet goed in de markt en bleef mijn tergend lange middelbareschooltijd bijgevolg maagd. Bij gebrek aan vleselijkheden in de praktijk zocht ik ze in boeken. Op mijn vijftiende las ik Milan Kundera's *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan* twee keer na elkaar. Ik ben daarna nooit meer dezelfde geweest. In het boek las ik hoe ik later seks wilde hebben: als Tomas, de onverbeterlijke rokkenjager. Tomas kwam bij veel vrouwen en in hun appartementen binnen, maar bleef nergens slapen. De vrije, bijna kameraadschappelijke affaire die hij had met de kunstenares Sabina, vond ik iets om zelf naar te streven. Wat zij kon, een man plezier geven, zonder zeuren, en passant zelf veel plezier krijgen, dat wilde ik ook. Dat er in het boek ook nog een Tereza zat, voor wie Tomas uiteindelijk zijn libertijnse bestaan zou opgeven, vond ik vooral een jammerlijke zaak. Tereza gaf het verhaal, dat voor mij aanvankelijk opwindend was, een droeve glans. Wat wist ik ook van de afhankelijkheid en de kwetsbaarheid die relaties naast ondraaglijk ook mooi kunnen maken?

Onlangs las ik het boek nog eens, en ik moest vaststellen dat mijn herinneringen wel heel erg selectief waren. Dat Kundera het boek tjokvol filosofische bespiegelingen heeft gestopt, wist ik nog maar half. Dat Tomas niet onverdeeld gelukkig was in zijn liederlijke vrijgezellenbestaan, had ik indertijd niet eens geregistreerd. Maar mijn puberale beeld van de joli-

ge schuinsmarcheerder Tomas, die zich liet knechten door de kwetsbare Tereza, heeft wel mijn visie op relaties veranderd. Om volwassen te worden moest ik in de eerste plaats leren onafhankelijk te zijn, vond ik. Vrouwen moesten niet zeuren, want mannen hielden van vrouwen die niet per se zekerheid wilden, of godbetert, de relatie definiëren. Neuken was, kortom, iets wat je ook als vrienden kon doen.

In die tijd keek ik zoals zoveel tienermeisjes van mijn generatie elke week trouw naar *Sex and the City*. Als mijn ouders niet thuis waren, nodigde ik een paar vriendinnen uit om een mierzoete maar in onze ogen wereldwijze fles witte Martini te delen, en te bespreken wie van ons het meest op Carrie Bradshaw leek. Ik deed alsof ik de Martini heerlijk vond. Ondertussen zag ik, lichtjes aangeschoten, vooral in Samantha bevestigd wat ik hoopte: dat ook vrouwen konden leven als mannen. Anders dan de meeste vrouwen uit mijn omgeving, die getrouwd waren, graag wilden trouwen of non-stop over mannen praatten, had Samantha veel seks, waar weinig gevoelens aan kleefden. Waar ik opgroeide zouden de mensen haar een slet noemen. Bovendien had ze het er de hele tijd over: hoe vaak ze het deed, met welke mannen en met welke speeltjes. Zo wilde ik ook worden: cocktails met parasolletjes erin drinken en mijn veroveringen schaterlachend bespreken met mijn vriendinnen.

Tijdens mijn studie geschiedenis ben ik gaan neerkijken op *Sex and the City*: de vier dames waren wel erg rijk, kochten belachelijk veel schoenen en hun besognes waren wel heel triviaal. De serie was, vond ik, een verheerlijking van het kapitalisme, met in de hoofdrollen de vier perfecte consumenten. Miranda, Charlotte, Carrie en Samantha vonden zichzelf individualistisch, maar waren niet meer dan shopverslaafden die hun identiteit aan hun favoriete merken koppelden. Ondertussen ben ik alweer milder: in al haar oppervlakkigheid

heeft Samantha me wel geleerd dat ik me niet hoeft te schamen omdat ik soms ook een slet wil zijn.

Om de een of andere reden slingerde in mijn ouderlijk huis de eigenaardige paperback *Lesbische nonnen: de stilte verbroken* rond. Toen het boek in 1985 in Amerika uitkwam, veroorzaakte het nogal wat ophef. Maar anders dan de titel doet vermoeden is het geen pulpromannetje, maar een verzameling getuigenissen van, inderdaad, lesbische nonnen. Ex-nonnen, vooral – de meeste nonnen in het boek waren ondertussen uitgetreden, ergens in de jaren zestig, toen de wind van verandering ook stormschade veroorzaakte in de kloosters. Ze vertellen over hoe ze hun liefde voor vrouwen ontdekten toen ze nog in het klooster geketend zaten. Van de anticipatie die passages als ‘At first, when I was young and dedicated, my conscience would get the better of me, and I would go to the chapel, fall on my knees, cry, and promise that I would never stray again. It was all very dramatic. But my resolutions did not last long’ opwekten, werd ik helemaal warm en hijgerig. De – toch vrij zeldzame en al met al brave – explicietere seksuele passages kon ik bijna niet lezen zonder dat mijn hand naar mijn vagina afdwaalde. Ik kende de katholieke wereld goed, ging naar school op een kleinstedelijk katholiek instituut waar biechten nog verplicht was. Al mijn grootouders waren goede katholieken. Het idee dat binnen die duffe instelling, die ik associeerde met pathetisch gezang en contactgestoorde priesters, ooit ook – in mijn verbeelding – aantrekkelijke jonge vrouwen door de gangen zweefden, vol van verlangen maar verteerd door schuld, maakte tot dan ongekende sensaties in me wakker. Het boek liet me zien dat vrouwen ook vrouwen kunnen versieren. Het zou nog een paar jaar duren voor ik dat ook werkelijk zelf zou doen, maar de lesbische nonnen zetten een deur in mijn fantasie die tot dan toe op een aarzelend kiertje had gestaan, wagenwijd open.

Als ik kijk naar hoe ik mijn seksualiteit in mijn vroege jaren als twintiger heb beleefd, kan ik niet ontkennen dat bovenstaand allegaartje van cultuurproducten me heeft getekend. Om mannen te behagen probeerde ik zo weinig mogelijk te zeuren over hoe we onze relaties nu wel of niet moesten definiëren. Ik geloofde dat hoe onafhankelijker ik me gedroeg, hoe aantrekkelijker ik zou zijn. En hoe aantrekkelijker ik was, hoe meer goede seks ik zou hebben. Een strategie die tot op zekere hoogte werkte. Tot ik in relaties kwam waarin ik niet anders kon dan mijn kwetsbaarheid tonen: die gedachte stond me zo tegen dat ik heb geroepen, getierd en gestampvoet voor het zover kwam – ik was met andere woorden volkomen onuitstaanbaar. In andere relaties ben ik dan weer zo kil en ongenaakbaar geweest dat ik er nu nog vaak met een stekend schuldgevoel aan terugdenk. Nog steeds wil ik op het vlak van relaties niet in een voorgevormde mal geduwd worden. Vrouwen heb ik dan weer te lang benaderd als een lesbische non: van onder mijn habijt. Het idee van seks of een relatie met een vrouw deelde ik zelden. Het was een stiekem verlangen, en juist daardoor zo explosief, geloofde ik. Maar sinds ik vrouwen openlijk versier, merk ik dat de explosiviteit daar niet onder lijdt.

Gustave Flaubert had misschien een punt; zoals Emma Bovary door romances te lezen gecorrumpeerd werd, is mijn visie op seksualiteit en relaties onherroepelijk gekleurd door Tomas, Samantha en een troep lesbische nonnen. Een deel van mij wil hun invloed op mijn seksuele gedrag graag afschudden, maar aan de andere kant kan en wil ik niet vergeten hoe ze mijn verlangen hebben aangezwengeld.

Anaïs had altijd een beetje medelijden met het geklieder met Kleenex of oude T-shirts, dat vernederende puberjongensritueel:

Bij mij ging het dan lekker snel en onopvallend, masturberen. Aan de andere kant was ik wel jaloers op de vanzelfsprekendheid waarmee mannelijke klasgenoten over dat onderwerp met elkaar leken te praten. Mijn in het algemeen van sterke opinies voorziene stadsschoolvriendinnen zwegden er angstvallig over. Ik besloot dat het maar beter was om zelf ook niet te koop te lopen met mijn favoriete naschoolse activiteit. Wachten tot er even niemand thuis was en porno kijken op de voortdurend vastlopende familiecomputer was geen sinecure. Gelukkig kon ik erop rekenen dat mijn broer de schuld kreeg wanneer er vunzige websites in de zoekgeschiedenis werden aangetroffen. Wat ik toen online kon vinden – het ging meestal om twee platinablonde, elkaar aflikkende dames met tieten die elk moment leken te gaan knappen – was opwindend maar toch vooral zieleloos. Mijn lustkrampen wegwerken was dan ook maar een van de redenen om het internet af te schuimen. Ook toen deed ik al aan research, wilde ik heel graag wereldwijd zijn. Want wanneer ik op een mooie dag seks zou hebben, zou ik niet onbeholpen of onwetend uit de hoek komen. Niemand ging me voor verrassingen stellen, ik zou alles al eens gezien hebben en er een mening over klaar hebben. Kwetsbaarheid en seksualiteit leek me allesbehalve een veelbelovende combinatie.

Dat idee had ik opgevist uit een hele reeks historische klasiëkers die ik, toen ik op mijn twaalfde eindelijk de felbegeerde volwassenenkaart in handen kreeg, met stapels tegelijk uit de bibliotheek sleepte. In het libertijnse *Les liaisons dangereuses* meende ik te lezen dat affaires met de controle strikt in eigen handen en vergezeld van een sceptisch glimlachje moesten verlopen. De sluwe Marquise de Merteuil was een voorbeeld dat tot de verbeelding sprak. Dat zij aan het einde van de briefwisseling met een door pokken geruïneerd gezicht en een gebroken reputatie allesbehalve gelukkig achterblijft, werd blijkbaar weggeduwd door mijn puberbrein. Zolang ik

maar niet overkwam als de jonge, naïeve Cécile: een pionne in andermans spelletjes. Of nog erger, me gedroeg als Madame de Tourvel: zo'n trut die eerst haar benen halsstarrig bij elkaar houdt om dan toch door de knieën te gaan en zichzelf vervolgens met schaamte te overladen. Ik zou niet met me laten sollen, hield ik mezelf voor, en ik zou ver weg blijven van zelfdestructief amoureuus drama.

Pathetisch gedoe vond ik slaapverwekkend saai. Anna Karenina's die zich voor treinen gooien, daar had ik geen greintje sympathie voor. Zinnelijke relaties hoorden spannend en speels te zijn, en bovenal vederlicht. Hoe moeilijk kon het zijn om dat in de praktijk te realiseren? Als tiener was ik ervan overtuigd dat erotisch drama vermijden een kwestie was van nuchterheid en wilskracht.

Jane Austens hoofdrolspeelsters konden dat toch ook? Hoewel Elinor Dashwood en Elizabeth Bennet lichamelijk smachtten, bleven ze verstandelijk kritisch tegenover hun potentiële partners. Een tikkeltje ongenaakbaar ook. Tenminste, dat was wat ik als vijftienjarige meende te lezen in *Sense and Sensibility* en *Pride and Prejudice*. Aantrekkingskracht werd in deze boeken gekanaliseerd in taal; in een ingehouden maar scherpgetongd woordensteekspel. Best prikkelend, merkte ik. Al bleef ik stiekem hopen op een Austen mét seksscènes, waarin dat woordensteekspel in de slaapkamer werd voortgezet. En ik was blijkbaar niet de enige. In 2001 slaakten massa's Austen-fans verrukte kreetjes bij het verschijnen van *Pride and Promiscuity: The Lost Sex Scenes of Jane Austen*, waarin twee denkbeeldige literatuurwetenschappers een kist vol met Austens verborgen expliciete seksscènes ontdekken. Maar, zo lees ik nu in academische papers, juist door seks te negeren deed Austen misschien iets origineels. Het komt lezers anno 2017 preuts voor, Austen – zelf een levenslange maagd – gooide er de literaire seksconventies van haar tijd mee over-

boord. Andere negentiende-eeuwse Engelse klassiekers, van *Wuthering Heights* tot *Tess of the d'Urbervilles*, bulken van de waarschuwingen voor vrouwelijke seksuele kwetsbaarheid. Het verlies van je maagdelijkheid is gevaarlijk! Een beweging van onschuld naar ervaring is gevaarlijk! Er liggen overal mannen met foute bedoelingen op de loer! Bij Austen gaat er links of rechts ook wel eens een impulsief nichtje met een onbetrouwbare officier vandoor, maar over het algemeen speelt het verlies van maagdelijkheid geen drijvende rol in de persoonlijke ontwikkeling van haar hoofdpersonages. Austen toonde zo onverwacht progressief dat vrouwen kunnen groeien en volwassen worden zonder dat er een penis aan te pas komt.

Het zou me niet mogen verbazen dat die verbeeldingswereld zo'n invloed heeft gehad op wat ik dacht dat seksualiteit inhield. 'She is too fond of books, and it has turned her brain', stond op een postkaartje dat boven de twijfelaar in mijn tienerkamer hing. Zelfs het hele seksuele emancipatieproces van de jaren zestig en zeventig zou in de Lage Landen volgens sommige onderzoekers voor een aanzienlijk deel door kunst en cultuur in gang zijn gezet. Maar de boeken en films waarmee ik een seksuele identiteit bij elkaar knutselde, roken allemaal wel erg naar de canon. Ze werden door leraren en literatuuroverzichten en de BBC geprezen, en gaven me het gevoel belezen voor de dag te komen.

Tegelijkertijd wist ik me beperkt door wat ik las. Allerlei gewaarwordingen waar ik mee zat, werden helemaal niet beschreven, leken geen woorden waard te zijn. Af en toe struikelde ik in mijn tienerjaren al over de belofte van andere werelden, waar die gewaarwordingen wel gestalte kregen, al zou ik ze pas als twintiger actief gaan verkennen. Ik keek als kind al naar de kitscherige sciencefictionmusical *The Rocky Horror Picture Show* en kreeg weke knieën van het theatraal opge-

maakte gezicht en de strakke jarretelles van de buitenaardse biseksuele wetenschapper Dr. Frank-N-Furter, die als ‘sweet transvestite from Transsexual, Transylvania’ uit de kast komt. Ik wandelde op mijn zestiende tijdens een chaotische editie van Pukkelpop op goed geluk een tent binnen waar een optreden van Peaches in volle gang was. Ze zong dan wel niet zo loepzuiver, maar ze was wel met dildokettingen overladen en had haar achtergronddansers aan een leren leiband hangen. Ik luisterde naar Missy Elliott: een tank van een rapster die met een spervuur van *double entendres* aan iedereen liet weten hoe freaky ze was. Ze zinderde van de seksuele macht zonder ooit één centimeter van haar enorme joggingpak open te ritzen. En ik noteerde ergens: die erotische ervaringen waar je zelden wat over hoort tijdens seksuele voorlichting, of in de klassiekers die je leest voor de lessen Nederlands en Engels, zijn wel onder woorden gebracht. Je moet er alleen zelf naar op zoek gaan.

Dat de lessen seksuele voorlichting ons in de vroege jaren nul zo onbevredigd achterlieten dat we het in de fictie probeerden te zoeken, is niet verwonderlijk. Relationele en seksuele vorming op school is een piepjong vak. Natuurlijk: opvoeders, leraren of geestelijken probeerden jongeren al langer seksuele mores bij te brengen. Maar de leerboeken die vanaf de vroegmoderne tijd de ronde deden, bespraken seksuele thema's doorgaans niet als afzonderlijk domein, maar in het bredere kader van levenslessen. Aan masturbatie – waar veel seksuele voorlichters tot ver in de twintigste eeuw van wakker lagen – werd niet al te veel aandacht besteed. Er werd een zekere etiquette gepropageerd, onthouding tot aan de huwelijksdag was bijvoorbeeld wenselijk, maar met die etiquette kon pragmatisch omgesprongen worden. De auteurs leken ervan uit te gaan dat jonge mensen best over zinnelijke kennis

beschikten en helemaal niet zo rein en onschuldig waren. De afstand tegenover het eigen lichaam en de lichamen van anderen – ouderen, jongeren, mannen en vrouwen – was dan ook veel kleiner. Mensen leefden dichter op elkaar. Die pragmatische omgang met het zinnelijke zien we ook in de *Colloquia* van Erasmus uit 1522, een boek om jonge studenten Latijn wereldwijd te maken. De humanist maakte opmerkelijk weinig onderscheid tussen de onschuldige wereld van jongeren en de wereld van ervaren volwassenen. Hij had didactische bedoelingen – de matigheid als deugd bijbrengen – maar was ook een meester in relativerende opmerkingen. Zo wist hij over maagdelijkheid: ‘Zoals er voor de wijn niets beter is dan gedronken te worden eer hij zuur wordt zo heeft het geen zin lang maagd te blijven.’

De eerste echte pogingen tot seksuele voorlichting plaatsen historici voor West-Europa in de loop van de achttiende eeuw. De Verlichting had stuwkracht verleend aan het idee dat het opgroeien van kinderen in goede banen geleid moest worden en daarbij kwam zelfbevrediging of onanie in het vizier. Die laatste term verwijst naar het Bijbelverhaal over Onan, die God kwaad maakte door zijn zaad op de grond te storten in plaats van de vrouw van zijn overleden broer te bezwangeren. Met masturberen had Onan initieel weinig te maken, het was zijn verspilde zaad dat verdacht was. In het medisch traktaat *L'onanisme. Dissertation sur les maladies produites par la masturbation* uit 1760 koppelde de in Lausanne gevestigde arts Samuel-Auguste Tissot verspild zaad aan masturberen, en somde er alle vermeende noodlottige bijwerkingen van op. Mannen verloren essentiële levensvochten en verzwakten zienderogen. Bij vrouwen waren de gevolgen van zelfbevrediging volgens Tissot nog ernstiger: lesbische neigingen en onvrouwelijke wellust. Dat kinderen met masturberen begon-